

Маруся (скорочено)

Григорій Квітка-Основ'яненко

Починається повість з філософських роздумів автора про людське життя, про те, що немає на сім світі нічого вічного: сьогодні живеш, а завтра — помер. Кожний батько виховує свою дитину, щоб вона була розумною, доброю. Так само і отець небесний: оберігає людей від усякої напасті, а "коли вже й пошле за гріхи яку біду, то він же і помилує! Тільки покоряйся йому!"

За цими заповідями жив і Наум Дрот. Коли його постигла лиха біда, він хвалив Бога і не вдався в тугу. З тим і прожив свій вік, тоді як інший, письменний, не стерпів.

Наум Дрот був "парень на усе село". Добрий слухняний син, горілку не пив, з ледачими неводився. Дуже любив до церкви ходити. Хоч маленьке свято, а він свічку у церкві поставить, гроші старцям роздасть. Саме за це Бог милосердний його нагородив.

"Наградив його жінкою доброю, роботящою, хазяйкою слухняною; і що було Наум ні забажа, що ні задума, Настя (так її звали) ночі не поспить, усюди старається, б'ється і вже зробить і достане, чого мужикові хотілось. Поважав же і він її, скільки міг, і любив її, як свою душу".

Одне було погано: вони не мали дітей. Через це Настя дуже сумувала, часто плакала. Були у них і воли, і нива не одна, та вони не знали, кому після них таке добро дістанеться. Наум намагався заспокоїти дружину.

І ось, мабуть, за їхні молитви, Бог дав їм донечку. Які ж вони обоє були щасливі!

"Оті виросла їм на втіху. Та що ж то за дівка була! Висока, прямесенька, як стрілочка, чорнявенька, очиці, як тернові ягідки, бровоньки, як на шнурочку, личком червона, як панська рожка, що у саду цвіте, носочок так собі пряменький з горбочком, а губоньки, як цвіточки розцвітають, і меж ними зубоньки, неначе жорнівки, як одна, на ниточці нанизані. Коли було заговорить, то усе так звичайно, розумно, так, неначе сопілочка заграє стиха, що тільки б її й слухав..."

Звали її Марусею, ходила вона у біленькій сорочечці, яку сама пряла і вишивала. Схоже була на панночку. Коли зустрічалась із старшими, то низько вклонялась і віталась: "Здрастуйте, дядюшка!" або: "Здорові, тітусю!" Ніхто з парубків не смів її зачепити, бо так подивиться, що той тільки мовчки поклониться їй і відійде далі. Ходити на вулицю не любила. Любила вдома батькам допомагати, варити їжу та прясти.

Коли її запрошували до подруг на весілля, то була там не довго, а тільки посидить, пообіда, а як виведуть молодих надвір танцювати, то вона мерщій додому.

Одного разу, на клечальній неділі, Маруся була у своєї подруги дружкою на весіллі. Навпроти дружечок сиділи бояри. Старшим боярином був парубок з города, свитник Василь. Це був гарний парубок, русявий, рум'яний, одягнений у синій жупан. Коли пришивали боярам до шапок квітки, то Василь поклав аж цілісінький гривеник. Всі

дуже здивувались, а він став спокійно їсти, буцімто копійку дав. Потім почав Василь дружечок розглядати. І ось його погляд зупинився на Марусі, що була старшою дружкою.

"Став наш Василь і сам не свій і, як там кажуть, як опарений. То був шутливий, жартовливий, на вигадки, на приклади — поперед усіх: тільки його й чули, від нього весь регіт іде; тепер же тобі хоч би півслова промовив: голову посупив, руки поклав під стіл і ні до кого нічирк; усе тільки погляне на Марусю, тяжко здихне і пустить очі під лоб".

Прибрали страви, поставили на стіл горіхи. Дружечки почали з боярами цятатися, сміятися, щебетати, а Василь сидів, немов у лісі, ні до кого не говорив, тільки дивився на Марусю.

А що ж Маруся? Вона теж змінилась. Їй стало чогось нудно, млосно, а коли гляне на Василя, то так їй жаль його. А чого, і сама не знає. Невдовзі дівчина зібралася додому, але, як подивиться на Василя, то знов не може піднятися з—за столу.

Аж ось Василь насмілювався, набрав у жменю горіхів, підійшов до Марусі і запитав: "Чи чіт, чи мишка?" Маруся промовила: "Чіт!" і взяла із Василевої жмені горіхи. Тут стали якраз виводити молодих із хати. Марусі полегшало на душі, бо і вони з Василем вийшли надвір. Молодь почала танцювати, веселитися. Василь вийшов із хати, але не пішов танцювати, бо на думці в нього була одна Маруся. Він став розпитувати про неї підстаршого боярина Левка Цьомкала. Левко розповів, яка ця дівчина багата, як її батько любить, а вона байдужа до розваг і гуляти на свята не ходить. Згадав і про те, яка Маруся роботяща: добре шиє, пряде, варить і пече, а мати п сидить та відпочиває.

Маруся теж не схотіла танцювати, а сіла біля хати і стала перебирати горішки, що дав їй Василь. Їй часом ставало то весело, то сумно, і вона сама не знала, що з нею діється.

До Марусі підійшла її подруга Олена Кубраківна і почала розповідати, як танцювала з боярином. Маруся подумала, що йдеться про Василя, але дівчина відповіла, що танцювала не з ним, бо отой старший боярин дуже неприступний.

Олена сказала, що Василь з міста, він свитник; як на неї, то хлопець дуже гарний, має гнучкий стан та на сільських дівчат і не дивиться. Нібито його хазяїн хоче взяти Василя в прийми, віддати за нього свою доньку—красуню.

Почувши про це, Маруся ще дужче засумувала. Вона вирішила зберегти на пам'ять горіхи, що дав їй Василь. Струснувши їх у жмені, дівчина голосно промовила: "Чи він мене любить? Чіт чи мишка?" Василь почув ці слова і обізвався до неї: "Чіт! І любить тебе від щирого серця!"

Засоромившись, Маруся запитала: "Хто такий? Про кого ви говорите?" Парубок відповів: "Той тебе любить... про кого... ти думала..."

Саме в цю хвилину її покликала Олена, і дівчата вирішили іти додому, домовившись завтра вранці піти до міста, бо треба було дещо купити.

Василь, який чув їхню розмову, довго стояв, гадаючи, чи немає у Марусі когось іншого на прикметі. Маруся ж, ідучи додому, разів зо два зупинялась і оглядалась.

Сумна повернулась дівчина до своєї хати, бо думала, що Василь її не любить.

Мати нездужала, лежала й стогнала, а дочка прийшла з весілля і, нічого не розповідаючи, сиділа мовчки. Треба було йти по зілля на город, а вона з кошиком пішла по воду. Прийшла додому, затопила піч і почала ставити в неї порожні горшки, замість пшона стала терти сіль — усе в цей день робила не так як слід. Настя розказала Наумові, що щось негаразд з їхньою донькою. Чи не з очей їй сталося? А чоловік розсердився і нагрімав на жінку, наказавши їй краще помолитися Богу: "...то й гляди, що Маруся наша завтра зовсім здорова буде".

Маруся, прочитавши на ніч молитву, лягла спати, аби завтра раненько встати. Дівчина лежала та все думала про Василя і тихенько плакала, а потім таки заснула.

Вранці Василь чекав дівчат на дорозі, що вела до міста. Він вирішив будь—що поговорити з Марусею. Нарешті з'явилися подруги. Маруся побачила Василя. "Руки й ноги затрусилися, у животі похолонуло, і дух зайнявся, і сама ні з місця". А подрузі сказали, що спіткнулась.

Василь, зустрівши дівчат, наплів їм, нібито по дорозі бігав якийсь собака і кидався на людей. Маруся і Олена злякались і хотіли вже повернути назад, та парубок пообіцяв провести їх і оборонити від собаки.

Прийшли вони до міста, на базар. Олена стала скуплятися, а Маруся тільки ходила і нічого не купувала. Василь розпитав, що їй потрібно, сам усе купив і поскладав Марусі у кошик. Коли дівчата зібралися додому, хлопець сказав, що проведе їх, бо йому нібито треба у їхнє село до якогось чоловіка.

Вирушили укупці в дорогу, аж тут Олена згадала, що забула забрати у шевця батькові чоботи. Вона пішла собі, а Василь з Марусею стали чекати біля дороги.

Коли Олена залишила їх на самоті, Василь наважився відкрити свої почуття:

— Марусю! Чи я ж один був такий на світі, щоб, побачивши тебе, не полюбив щиро? Люблю я тебе, Марусенько, усім серцем моїм, люблю я тебе більш усього на світі... Не сердься на мене, не відворочуйся, не затуляй очиць твоїх білою рученькою; дай її мені сюди, нехай пригорну її до свого серденька, та тоді хоч і вму, коли тобі невгодна щирая моя любов!..

Почувши такі слова, Маруся затремтіла, серденько в неї забилося, але вона все ж таки промовила до нього:

— Адже ж ти просватаний?

— Ні, Марусю, ні на кому я не сватаний і ні об одній дівчині до сієї пори і не думав.

Освідчившись Марусі у коханні, Василь став допитуватись у неї, чи вона його любить. Але дівчина відповіла, що не скаже цього ніколи, бо їй соромно. Хлопець обнімав, цілував її і не міг намілюватися нею. Маруся хотіла вирватись з його обіймів, та не могла, була "неначе прикована до Василе-вої шиї". Але потім схаменулась і звеліла відпустити її, бо вона боїться, що це гріх, за який Бог може на неї прогніватися.

Василь же відповів їй так: "Та я ж тобі, моя Марусенько, тим же Богом божуся, що нема у сьому ніякого гріха. Він повелів бути мужу й жоні; заповідав, щоб вони любили один одного і щоб до смерті не розлучалися. Тепер ми любимося: дасть Бог, сполним

святий закон, тоді і не розлучимося на вік наш..."

Після цих щирих слів Маруся сама тричі поцілувала Василя.

Аж ось з'явилась Олена. Пішли додому, а дорогою Олена дивувалась, чому це Маруся стала такою веселою, балакучою та ще й з парубком: колись вона їх цуралась, а тепер сама жартує.

Прийшли у село, Василь попрощався з дівчатами, віддав їм їхні речі, які ніс, і пішов. Тільки-но він відійшов, Маруся згадала, що забула забрати у нього синій камінець. Побігла, наздогнала і сказала, щоб приходив сьогодні на озера, вона прийде до нього на побачення.

Вдома дівчина швидко приготувала їсти, розповіла матері про місто, про базар. Прийшов батько і здивувався: ніколи ще Маруся не варила такого смачного боршу.

По обіді Маруся попросилася піти по суніці. Ідучи лісом, бачила ягоди, але не збирала їх, а бігла, аби швидше побачити свого Василя. Зустрілися, поцілувалися. Сиділи, говорили, аж поки стало вечоріти. Тут тільки Маруся згадала, що не назбирала ягід. Василь просив її поки що не розповідати батькам про нього, запевнивши дівчину, що, як прийде пора, він сам їм скаже. Маруся з ним погодилась, а потім сказала, що більше не буде з Василем потайки зустрічатися, бо це вже гріх. Попрощавшись, Маруся пішла додому. Хотіла про Василя розповісти Олені, але ту несподівано швидко звінчали і разом з батьками повезли на хутір, де мали справляти весілля.

Прийшла Маруся додому, весь час думаючи про Василя.

"Се на мене любов напала, а матуся казала, що любов — як сон: не заїш, не заспиш і що робиш, не знаєш, мов вві сні. Борони Мати Божа, щоб я гіршого чого не зробила! Та як не буду з ним бачитись, то і жартувати ні з ким буде. Добре ж я зробила і сама собі дякую, що не звеліла йому до себе ходити".

Вранці дівчина стала поратись по господарству і все виглядала Василя. Пройшов певний час, парубок теж сумував за Марусею, все її шукав, хотів зустрітись, але не знав, де вона живе і хто її батьки.

Якось Василь ішов дорогою і побачив старенького чоловіка, який їхав з мішками від вітряка, та на його возі зламалась вісь. Хлопець допоміг йому полагодити воза і провів до самого двору, бо вже вечоріло.

Маруся, зустрівши батька, побачила з ним свого Василя і не знала, як їй поводитися. Василь почав розказувати, де він служить, а на Марусю і не дивиться, ніби її не знав. Наум запросив хлопця прийти до них завтра, в неділю, обідати.

Маруся пішла провести милого і, не приховуючи своїх почуттів, сказала, що якби не побачила його ще хоч день, то була б вмерла. Василь попросив дівчину дізнатися, якої думки про нього її батько.

У неділю, зваривши обід, Маруся пішла з батьком до церкви. Тільки-но повернулись звідти, до господи завітав Василь.

Пообідали, батько й матір відпочивали, а молоді собі цілувалися та милувалися. Увечері Василь пішов додому.

Парубок став ходити до Наума що Божий день. Усі звикли до нього, і коли не

приходив, казали: "Нема ж нашого Василя! Не йде обідати".

Діждались і Петра, розговорілись. Якось перед вечором до хати вбігла Настя і крикнула:

— Науме, Науме! Либонь, старости йдуть.

— До кого?

— Тадо нас, до нас; от вжеудворі. Сідай швидше на лаву; а ти, Марусю, біжи хутко у кімнату та вбирайся.

Постукали в двері тричі, а потім зайшли до хати двоє старостів і з ними Василь — "ні живий, ні мертвий: білий як стіна".

Чемно вислухавши старостів, батько Марусі сказав, що не може віддати дочку за Василя.

Василь впав навколішки і благав Наума віддати йому Марусю, бо не може без неї жити, аж тут і Маруся вискочила і стала просити батьків, щоб вони не розлучали її з коханим. Вмовляла чоловіка і Настя. Але Наум нікого не послухав і не дав згоди.

Він сказав, щоб Василь прийшов завтра, він йому скаже причину, чому не віддає за нього дочки.

Старости пішли і забрали з собою Василя. Маруся, залившись сльозами, впала на підлогу. Трохи згодом Наум почав запитувати Марусю, коли вона познайомилася з Василем. Дівчина про все щиросердо розповіла, нічого не втаїла. Батько став дорікати доньці, що вона раніше не казала про Василя, тоді він міг би сам вирішити, що далі робити. Л тепер батько сказав Марусі, що не віддасть її за Василя, мовляв, завтра дізнаєшся чому.

Наступного дня прийшов Василь. Пообідали, а потім батько звелів доньці і дружині вийти з хати, аби не заважати їхній розмові. Залишившись сам на сам з Василем, Наум сказав, що не віддасть за нього Марусю, бо його можуть забрати в солдати, а що тоді їй бідній робити. Уникнути солдатчини можна було тільки виставивши замість себе "найомщика", але це потребувало великих грошей, яких Василь, сирота, звичайно, не мав. Тому Наум сказав йому: "Принеси бумагу, що "найомщик" принят за самого тебе і за твої гроші — от тобі зараз, обома руками, віддам Марусю".

Василь, плачучи, попросив, щоб Наум дозволив йому попроситися з Марусею.

"Він її пригорнув до серця кріпко, поцілував, віддав її нечуттєвну батькові на руки, поцілував руку йому і Насті... і пішов швидко, не оглядаючись..."

Маруся дуже сумувала, розлучившись з милим. Нікуди не виходила, тільки пряла та шила. Про Василя нічого вони не чули.

Приходили старости від інших парубків, але Маруся всім відмовляла, бо чекала свого Василя.

Пройшов піст, відговорілись і діждали воскресення. У великодню суботу Маруся учинила паску, поклала в неї яєчок, імбиру, шафрану, і паска спеклася висока, жовта і ще у печі добре зарум'янилась. На Великдень дівчина уранці понесла з батраками святити паску, печеного баранця, порося, сало, ковбасу, з десяток крашанок і грудку солі. Все це вона розклала гарненько на хустці, яку розіслала на цвинтарі. Наум же

пішов до церкви молитися. Він не повірив своїм очам, коли побачив, що вийшов на середину церкви читати Апостола не хто інший як Василь. Марусин батько дуже здивувався, бо знав, що парубок неписьменний. Невдовзі пін переконався, що той десь навчився грамоті, бо інакше не зміг би прочитати Апостола, та ще й на Великдень. Потім Василь співав Херувімсь-кої, і співав так гарно, що і дяк би не зумів.

Після служби Наум запросив Василя до них в гості. Прийшов додому, не кажучи жінці, кого зустрів. Аж ось з'явилась і Маруся, яка була при пасках і не бачила Василя. Розставила все на столі, і вони з матір'ю дивувались, чому ж це батько не сідає розговлятися, а ходить по хаті.

Аж ось рипнули двері, і в хату зайшов Василь. Маруся скрикнула не своїм голосом: "Ох, мій Василечку!" — та й стала як укопана. Потім з дозволу Наума Василь з Марусею похристосувались.

Сіли за стіл разом з батраками, почали розговлятися. Потім за звичаєм Маруся зібрала кістки і покидала у піч.

Наум розповів, що сьогодні у церкві новий дяк читав Апостола. На запитання Насті, хто це такий і звідки, Наум, всміхаючись, відповів: "Осьде він, пан Василь". Василь розказав, де навчився тієї науки. Міркуючи про те, як заробити гроші, щоб відкупитися від рекрутчини, хлопець найнявся до купця-залізняка. Той добре поставився до нього і обіцяв восени знайти за свої гроші "найомщика" за Василя. Хлопець день і ніч вчився, щоб навчитися читати, писати і рахувати. Цього потребувала його нова служба і доручення, які давав йому хазяїн. Навчився він і церковного співу, бо разом з товаришами ходив співати на кліросі. Побачивши чесність і кмітливість Василя, хазяїн став посилати його в різних купецьких справах. Тепер він мав їхати до Одеси, відтіля до Москви і на заводи. Повернутися сподівався тільки до Пречистої — церковного свята.

Розповідь Василя так сподобалась Наумові, що він, поцілувавши хлопця, дозволив прислати старостів до Марусі, бо "тепер нічого боятись". Не тямлячи себе від щастя, закохані кинулися до батькових ніг, дякуючи йому та матері. У вівторок відбулося пишне сватання, після якого Василь з Марусею всюди ходили разом "як голуб з голубкою". Побували і на богомільні у монастирі, де заказали молебень, що Маруся обіцялася, коли буде посватана за Василя. Не встигли вони наговоритись і надивитись один на одного, як прийшов час розставання.

Маруся пішла проводити Василя через кладовище, де люди в той день поминали родичів. З собою вона взяла все, що було потрібно, аби пом'янути і свою померлу рідню. Після панихіди, під час якої Маруся все молилася та плакала, вона сказала нареченому: "Як ти вернешся, Васи-лечку, то, може, мене на сім кладовищі будеш так поминати". Від цих слів на серці його впала туга. Маруся, роздавши крашанки, обділивши грішми старців, стала прощатися із Василем. Вона цілувала його і раптом голосно промовила:

— Василю! На кладовищі мене покидаєш, на кладовищі мене й знайдеш! Поминай мене, не удавайся у тугу... прощай на віки вічні!.. Там побачимось!

Сказавши це, Маруся, не оглядаючись, пішла додому.

Після прощання з Василем вона засумувала, часто замислювалась, не слухала тих, хто радив їй хоч трохи розважитись. Не знімала чорний пла-ток, зачастила до церкви.

Минав час, настала спасівка. Маруся трохи повеселішала, бо незабаром мав повернутися Василь. На третій день після Спаса пішла вона у бір по гриби. Назбирала повний кошик і відро рижиків, аж тут пішов "престрашений дощ, та ще й з холодним вітром. Дівчина змокла як хлюща, так з неї і тече; а змерзла ж то так, що зуб з зубом не зведе, так і труситься".

Гадала, що вдома зігріється. Залізла на піч, а вона холодна, нетоплена, так ще більше змерзла. Укрилась кожухом, а лихоманка її так і б'є. Прийшов батько, подивився, та аж злякався, почав Богу молитися.

"Дай, Господи, щоб заснула і щоб завтра здорова була!" — сказавши сее, ліг і... заснув".

Вночі Маруся прокинулася, стала стогнати, бо дуже кололо в лівому боці. Батьки розтопили піч, поклали Марусю на лаві, вкрили рядном. Настя стала просити Наума сходити до знахарки, але він вирішив вдатися до своїх способів лікування: "От він зараз дістав іорданської води та й звелів Насті, щоб нею натерла Марусі бік, де болить, і дав тієї ж води трошки напитись, а сам підкурював її херувимським великоднім ладаном..."

Марусі нібито трохи полегшало, вона стала засипати. Аж раптом знов як закричить:

— Ох, лишечко! Колеть мене, колеть у бік, пече... Ох, трудно мені! Батіночку рідненький, матіночко моя, голубочко! Рятуйте!.. Поможіть мені!.. Смерть моя!.. Не дає... мені дихати!..

Наум схопив шапку і пішов у місто до знайомого цирюлика. Оглянувши хвору, цирюлик сказав, що "худо діло", треба надіятись лише на самого Бога. Проте він зробив, що міг: пустив Марусі кров і поприпустив до боку п'явки. Батько привозив до неї німця—лікаря, але йтой не допоміг хворій.

Наум все молився:

— Господи! Твоя воля святая! Прости нас, грішних, і навчи, що нам робити і як тебе слухати!

Батько запросив священника, щоб причастив Марусю. Після причащення Маруся аж повеселішала. Потім поклікала до себе батьків:

— Батеньку, матінко, мої ріднесенькі! Простіть мене, грішную!.. Попрощаймося на сім світі... поки Бог зведе нас до купи у своїм царстві.

Промовивши це, стала руки їм цілувати, а вони плачуть та її цілують. Маруся попросила ще передати Василю його сватану хустку і сказати, щоб не побивався за нею, бо скоро вони зустрінуться.

Попрощалась, затихла, промовивши наостанку: "Мати Божа!., прийми..."

Прийшли дівчата і, за старовинним звичаєм, стали Марусю убирати, як на весілля, бо була вона ще незаміжня. Зібралися люди, всі журились і плакали, дивлячись на померлу. Надвечір знайомий Наумові маляр малював труну: у головах намалював янгола Божого, а у ногах — смерть із кістками. Жінки порались у хаті, готуючи страву

на поминки.

Саме в цей час мимо церкви проїжджав Василь і почув, що дзвони дзвонили по покійнику. Не знаючи, хто в селі вмер, він, однак, дуже злякався і погнав коней, щоб швидше дати звіт хазяїну і поспішити до Марусі. У Наумовому дворі він побачив свою наречену на лавці під сукном, завітчану, немов до весілля. Василь скрикнув, жалібно застогнав, зблід як смерть та тут і впав мов неживий. Ледве привели його до пам'яті. Опритомнівши, Василь кинувся до мертвої, припав до неї і, ридаючи, цілував її руки. Він так плакав і вбивався, що всі люди, навіть малі діти, почали голосити, дивлячись на Василя і на Марусиних батьків.

Вранці ударили дзвони і посходилося видимо—невидимо людей. Прибули навіть пани з міста, щоб подивитись на те, як за старовинним обрядом будуть ховати дівку. Із церкви винесли святий хрест і корогви, а за ними йшли аж три попи, диякон та з десятка два дяків. Відібрали, як на весілля, бояр, дружок, старостів, свашок та світилку, а молодого не знадобилось вибирати — це був Василь, посватаний наречений Марусі.

Винесли скриню з Марусиним приданим, і стара Настя стала обділяти бідних дівчат та жінок і навіть саму скриню віддала на церков.

Потім Настя звернулася до Василя і, почепивши йому до пояса сватану хустку, просила не покидати їх. Василь блідий як смерть насилу промовив до неї: "Матінко рідненька!.." Більше він нічого не міг сказати.

Марусю поклали у труну, попи покропили домовину свяченою водою, дружечки поправили на ній коси та квіточки, а на голову положили ще віночок з різних квітів. Після цього попрощалися з Марусею і бояри винесли труну з хати.

Відслужили у церкві і службу Божу, і похорони, понесли на кладовище. На кладовищі увесь народ став голосити за Марусею. Коли стали кидати у яму землю, Василь не зміг, бо "пальці йому звело, і руки не може розправити, щоб сипнути землю у яму... трясся—трясся — так і впав нечувствений..."

Поховали, прийшли додому і тільки тоді кинулися, що немає Василя. Скрізь шукали, запитували, і у хазяїна, і у родичів — не чули і не бачили.

Минув рік після смерті Марусі, потім другий. На третьому році прийшла звістка, що Василь живий, пішов у ченці і став уже дияконом у Печерському монастирі в Києві. Передавав привіт Марусиним батькам, кажучи: "Через їх молитви Бог мене спас і вирвав з рук диявола..."

Наум із Настею поїхали в Київ, щоб побачити Василя, та чернець сказав їм, що той помер:

"Він і прийшов немощний, та таки себе не поберігав: не слухав нікого, ськав усякої болісті і заморив себе зовсім. Далі чах-чах та от неділь зо дві які помер".

Вмираючи, просив якоїсь землі, що у нього у платку була зав'язана, покласти з ним, а платок шовковий, червоний, просив покласти йому під голову. Звичайно, його не послухали, бо такі "примхи" заборонено монастирським статутом. Довго Наум стояв над гробом після того, як відслужили панахиду по Василеві, а потім сказав:

— Дай Господи милосердний, щоб ти там знайшов свою Марусю!